

Skriftlig innspill fra GramArt til Prop. 41 LS (2025–2026): åvl. § 21

GramArt ber med dette om at familie- og kulturkomiteen inntar en merknad til de foreslåtte endringene i åvl. § 21 femte ledd. Siden innføringen av vederlagsretten i den gamle åndsverklovens § 45b (i 1989), erstattet av § 21 i 2018-loven, har ordningen bygget på at en utøvende kunstners rett til Gramo-vederlag ikke overdras til produsenten. Vederlaget har alltid gått fra Gramo direkte til artisten eller musikeren. Spørsmålet har aldri vært omstridt, og så vidt vi vet har det aldri vært satt på spissen. Departementets uttalelser i Prop. 41 LS kan rokke ved dette.

Hva er problemet?

Departementet foreslår å lovfeste at rettighetshavere kan gi avkall på vederlaget etter § 21. I punkt 20.1.5 (s. 239) drøfter departementet om et avkall også innebærer at rettighetshaver kan inngå direkteavtaler om bruk av musikk mot vederlag, «herunder selge alle rettigheter». Departementet konkluderer med at det *«fortsatt bør være adgang til å benytte andre klareringsformer enn den som er beskrevet i § 21»*. Spesialmerknaden til § 21 femte ledd (s. 258) gjentar koblingen mellom avkall og direkteklarering.

Leser man dette bokstavelig, kan det gi grunnlag for forsøk på å innta bestemmelser om erverv av § 21-vederlaget i platekontrakter. Vederlaget til artister og musikere har alltid gått fra Gramo direkte til dem, uavhengig av avtalene med plateselskapet. Prinsippet har aldri vært omtvistet, og vi kjenner ikke til et eneste tilfelle av at det har vært fraveket, verken i Norge eller i andre land. Proposisjonen drøfter ikke spørsmålet, og det er derfor vanskelig å forstå hvorfor departementet velger å fremme et slikt forslag. Uttalelsen kan få stor betydning for hvordan loven blir tolket. I 2025 ble det utbetalt totalt ca. kr. 70,3 millioner fra Gramo til musikere og artister.

Avkall er ikke direkteklarering

Avkall innebærer at man ikke krever vederlag. Direkteklarering betyr at man krever vederlag, men et annet sted enn gjennom Gramo. De to henger ikke logisk sammen.

I spesialmerknaden (på s. 258) skriver departementet at et avkall gir rettighetshaverne adgang til å benytte annen klareringsform enn den som er beskrevet i § 21, *«herunder ved at såkalt frikjøpt musikk direkteklareres. Dette har vært praksis siden 2018 [...]»*. Dette er ikke en korrekt gjengivelse av virkeligheten. Tilbydere av frikjøpt musikk har direkteklarert bruk siden 2018, men ikke på grunnlag av avkall. Gramo har knapt mottatt skriftlige avkall i denne perioden. I Danmark, som departementet viste til i 2018, krever Gramex (Gramos danske søsterorganisasjon) skriftlig avkall fra alle medvirkende musikere og produsenten. At plateselskaper erverver § 21-vederlaget til artister og musikere, har aldri vært praksis, verken før eller etter 2018.

Lovfestingen av avkall endrer heller ikke § 21 andre ledd tredje punktum. Etter denne bestemmelsen skal vederlagskravet gjøres gjeldende gjennom en organisasjon som er godkjent av departementet. Den som krever inn vederlag for bruk etter § 21, må derfor ha slik godkjenning. Når departementet behandler en søknad om godkjenning,

kan det vurdere om virksomheten svekker den kollektive ordningen til skade for rettighetshaverne.

Departementets eget syn fra 2023

I høringsnotatet fra 2023 (s. 306-307) skrev departementet at det avgjørende argumentet for direkteklarering i 2018 var at Gramo ikke kunne fordele vederlag etter faktisk bruk. Gramo har nå løst dette. Departementet skrev også at «å åpne for konkurranse på området var ikke en målsetning». Proposisjonen snur likevel, og bygger på markedshensyn i stedet for nye rettslige argumenter. Det er vanskelig å se gode argumenter for denne helomvendingen.

Forslag til komitémerknad

GramArt ber om at komiteen inntar en merknad til bestemmelsene. Departementet har i sitt forsøk på å løse utfordringene med såkalt frikjøpt musikk satt hele ordningen i spill. Det bør være i komiteens interesse å unngå dette. Vårt forslag til slik merknad er som følger:

«Komiteen viser til lang og fast praksis med at retten til vederlag etter åndsverkloven § 21 for utøvende kunstnere har tilfalt kunstnerne selv og ikke har vært overdratt til andre. Presiseringen i § 21 femte ledd om adgang til å gi avkall endrer ikke dette. Avkall innebærer at det ikke kreves vederlag for bruken. Avkall kan ikke være grunnlag for at andre overtar vederlagsretten. Uttalelsen i proposisjonen om at rettighetshaver kan 'selge alle rettigheter' gjelder ikke denne retten. Komiteen understreker at vederlagskrav etter § 21 fortsatt må gjøres gjeldende overfor de vederlagspliktige gjennom godkjent oppkreivings- og fordelingsorganisasjon, jf. § 21 andre ledd tredje punktum.»

Ellers viser vi til vårt skriftlige innspill til komiteen fra juni d.å. Vi stiller oss også bak innspillene fra Kunstnernettverket og Musikkindustriens Næringsråd, samt Creos innspill vedrørende implementeringen av DSM-direktivets artikkel 3 og 4.

Med vennlig hilsen

Marius Øvrebø-Engemoen
daglig leder
GramArt